

'Ji jineke bêdeng, bûm dengê jinan'

Hêvî Keleş/ Qamişlo

Dayîka 60 salî Emîra Hiso ku hêza xwe ji fikir û felsefeya Rêber Apo girtiye, ji jineke bêdeng bûye dengê jinan û tevî zehmetiyên ji bi biryardarî têkoşîna xwe didomîne. Ji bo parastina mafên jinan û avakirina civakê azad û dadperwer, tevî temenê xwe yê mezin jî ew bê rawestandî xebatê dike.

Emîra Hiso di sala 1960'an de li taxa Enteriyê ya bajarê Qamişlo jidayik bûye. Emîra di hawîrdorek sade de ji dayik bû ku bi kevneşopiyên civakî yê hişk ve dihat rêvebirin. Zarokatiya wê dişibîya gelek jinên nîfşê wê, bi berpirsiyariyan dorpêçkirî û di çarçoveyê kevneşopî de girtî ku derfetên perwerde û zanîne

sînoard dikir.

Di ciwanîya xwe de, wê karê çandiniyê û zarokên xwe mezin dikir, lê dîsa jî gelek pirsên li ser edalet, azadî û rewşa jinan di hişê wê de bûn. Piştî serbasbûna gelek salan wê felsefeya Rêber Apo nas kir, Wê heta gelek sal şûnda, dema ku ew bi îdeolojiya Abdullah Ocalan re nas bû, bersivên zelal ji van pirsan re nedît, ku dê bi tevahî rêça jiyana wê biguheranda.

Ramanên Rêber Abdullah Ocalan deriyê ku hişmendîya wê vekir

Bi destpêka belavbûna nivîsên ku ji perspektîfa felsefeya azadiyê ve li ser pirsgerêkên jinan disekinin, Emîra rastî nivîsên

Ocalan hat ku jinan wekî hêzek damezrîner a civakê dinirxîne, ne tenê wekî şopînerê rola wê ya mêr. Ji vir û pê ve, veguherîneke radîkal di jiyana wê de dest pê kir. Xwendin ne hobiyeke wê ya berê bû, lê wê ji xwe re kir mijara sereke û di temenê xwe yê mezin de dest bi fêrbûna xwendin û nivîsandinê kir.

Jinekê bê deng bû bo dengê hemû jinan

Bi hişmendîya xwe ya nû, Emîra berpirsiyariyeke kûr li hember civaka xwe, bi taybetî jinên ku di rewşên mîna yê wê de dijîn, hîs kir. Wê dest bi organizekirina civînên nefermî yê jinan li mala xwe kir. Jin di bin dara gûzê ya mezin a li hewşa axê de dicivin, da ku li ser azadî, serxwebûn û rola jinan di

avakirina civakê demokratîk de nîqaş bikin. Rûniştinên wê ji sohbetên nefermî bêtir bûn, ew bûn cihekî ewle ji bo jinên ku cara yekem devê xwe vedikirin û çirokên xwe yê tundûtûjî, cudakarî û bêpariyê parve dikirin. Bi demê re, Emîra bû kesayetek civakî, kesek ku her kes ji bo şîret an piştgiriye serî lê dida.

Roleke civakî ku ji sinorên taxê derbas bû

Çalakiyên Emîra bi tenê bi herêma wê ve sînoard nebûn, ew beşdarî gelek çalakiyên ku ji hêla rêxistinên jinan û navendên civakî yê li herêmê ve hatine atolyeyên li ser xurtkirina aborî û pêşxistina jêhatîyên jinan û her wiha yê din ên ku armanca wan pêşxistina çandê çareserkirina naniyên û jiyana bi aştîyane bû, bû. Rola wê bi taybetî di salên krîzê de ku herêm pê re rû bi rû ma, berbiçav bû, ji ber ku wê ji bo piştgiriya malbatên ku zarokên xwe wînda kiribûn dixebitî. Wê

serdana malên wêranbûyî kir, sersaxî xwest û ji jinan xwest ku hêviyê biparêzin û jiyane bidomînin. Bi saya hebûna xwe ya xurt û kesayetiya xwe ya hevseng, ew wekî rûyê jin ê hêviyê di civakê de ku gelek êş kişandibû, hate nasîn.

Tevî diwarîyên ku ew pê re rû bi rû ma, ji zaniyê bigire heya zextên civakî û windakirina xizmên di şer de. Emîra qet nelivîya, ew bi israr ma, bawer dikir ku jin dikarin guhertinek rastîn çêbikin, çî qas şert û merc dijwar bin jî. Ew dibêje, ti-liya xwe dide xêzên li ser rûyê xwe: "Her xêzek li vir çirokeke têkoşînê ye, hin jin wan ji aliyê jiyane ve li dijî îradeya min hatine hiştin. Îro, Emîra di civaka xwe de hebûneke wê a sîmbolîk a girîng heye. Heta di 60 saliya xwe de jî, ew beşdarî civînên jinan dibe û girîngiyê dide beşdarbûna her çalakiya jinan. Jinên ku wê nas dikin dibêjin ku Emîra dibistanek e ku nîşan jê wateya berxwedanê û tê çî wateyê ku mirov beşdarvanek çalak be, fêr bûne.

Bi Kamîreya Hemza Sêvo

FERHENG A BIWÊJAN

Me çî yek bi dêubav kiriye: -Hê me yek pêk neaniye tu doza yeke din dikî.
Ne ji bilikê dibe, ne ji holikê: - Nikare dev ji yekê jî berde; çîma xwe bi yekê tenê nayne.
Pîr nimêjker be in zehf in: - Ku xwestek hebe careke din jî dibe; dinya ne rojek e.
Pîr nimêjker be roj zehf in: - Bi heman wateyê.
Pîr bidesmêj be sal dirêj in: -Bi heman wateyê.
Pîr bidesmêj be şev dirêj e: - Bi heman wateyê.
Pîrê bawer nedikir mêr bike, piştî ku mêr kir doza heştîyekê xwe kir: - Dema yek tiştêkî ku hêvî nake dixwaze lê piştî ku bi dest dikeve doza hinek tiştên din jî dike, hingê tê gotin.
Pîrê bawer nedikir mêr bike, mêr dike pê li heystoka dike: - Bi heman wateyê.

Şîrê şêr di eyarê şêr de dixwaze: - Tişt a ku ti kes nikaribe bike dixwaze.
Tovê xweziyê çandin, li şûnê lahewlawela şin bû: - Bi xweziyê tiştêk bi dest nakeve.
LI SER REDKIRIN, QEBÛLNÊKIRIN Û NERAZÎBÛNÊ
Caw kirin: - Bersiva wan bi neyînî dan; gotin na; daxwaziya wan nepejirandin.
Di zikê wî de neçû: - Neheqî qebûl nekir.
Eger bi min e, ji bo min e: - Tişt a bûyî eger bi gotina min hatibûya kirin, wê faydeya min tê de hebûya. Piştî ku ti faydeya min tê de nîne, diyar e ku ne bi gotina min bûye.

Ji Pirtûka Ferhenga Biwêjan Ya Diyar Bohtî

Ji gavên girîng ên pêvajoyê serbestkirina girtiyên siyasî ye

Dayikên girtiyên siyasî diyar kirin girtiyên wan bi şert û mercên zehmet re rû bi rû ne, ew rastî îşkenceyek giran tî û pîraniya wan nexweş in û gotin, "Niha gerek gavên dewletê ji bo pêşdebirina pêvajoyê bîna avêtin, ji ber bi yek alî aştî nabe û em dixwazin çareseriyê ji rewşa girtiyên re bê dîtin." **R-5**

'Ji roja min Rêber Apo dît û heta îro li ser wî hestî xebatê dikim'

Hevseroka Ofisa Rêxistinî ya Teverga Civaka Demokratîk TEV-DEM Şaha Xelil diyar kir ku heta azadiya fizîkî ya Rêber Apo misoger nebe, em nikarin bêjin jin azad in û got, "Di sala 1994'an de dema ku min Rêber Apo dît, hestekî pir xweş û cûda bû, heya roja îro, li ser wî hestî kar û xebatê xwe didomînim, ew hevdiîtin ji min re bû hêzekî mezin." **R-7**

'Jinan di nava şoreşê de şoreşêke din ava kir'

Berdeвка Komîteya Dîplomasi ya Kongra Star Emîne Osê da zanîn ku li Sûriyê rewşa heyî û hewildanên di milê siyasî, dîplomasi û hişmendîya ku di nava civakê de tê belavkirin de, bi hemû beşên xwe îfadeya şerêkî îdeolojîk û siyasî ku piştî xwe dide fikrêkî cihadperest, yek alî û yek rengî dike. **R-2**

Li Sûriyê kirîza aborî kûrtir dibe

Têkçûna aborî li Sûriyê di sala 2011'an de bi destpêkirina kirîzê re dest pê kir û her ku alozî kûrtir bû, leyreya Sûrî jî têkçû...**R-8**

Di nav felsefe û zanistê de civak

Felsefe şewazek jiyane ye dikare awayê fikirin û tîkiliya kesan bi cihanê re biguherîne û beşdarî tîgihîştina xwezaya rastiya civakî dibe. **R-10**

'Jinan azadî şaş fêm kirine'
 Nehîr pale R-2

'Mixetab nedît, bû mixetab'
 Farûk Sakik R-4

Gefên Qirkirinê hîn ji berdewam dikin
 Zekî Bedran R-4

Li Şamê şoreş an dîktatorî heye?
 Erdogan Altan R-5

Salek lê zihniyeta Baas hîn didome!
 Dîyar Cizîrî R-6

Pîr Rustem: Nenavendî pêkan e, lê dem jê re divê

Şîrovekarê siyasî Pîr Rustem da zanîn ku sîstema nenavendî pêkan e li Sûriyê çêbibe, eger Şam qebûl neke, wê civaka navdewletî qebûl bike û got, "Di Rojhilata Navîn a nû de wê gelê Kurd bibin xwedî roleke sereke." **R-6**

'Rexneya wêjeyî ji bo avakirinê ye, ne ji bo şikandinê ye'

Endamê Dîwana Wêje Menhel Xelîf da zanîn ku di nava rexne û wêjeyê de tîkiliyek dualîtî heye bi hev re li pêş dikevin, herwiha rexne ji bo avakirinê ye, ne ji bo şikandinê ye û got, "Tevî hebûna derfetan, rexneyeke akademîk li Rojava nayê dîtin." **R-9**

Di nav felsefe û zanistê de civak

Felsefe şêwazek jiyanê ye dikare awayê fikirîn û têkiliya kesan bi cîhanê re biguherîne û beşdarî têgihîştina xwezaya rastiya civakî dibe. Zanist ji felsefeyê pir cuda nîne, zanist dikare wek felsefeyek ku bingeha ceribandinê zêdetir heye, tê watekirin. Herwiha pêvajoya kapîtalîzm û desthilatdariya zanistê, pêvajoya nebinavbûna civakê bûye.

Şirovekirina felsefeyê

Felsefe bingeha ramana mirovan e ku di seranserê serdeman de bingehên zanist, jiyân û civakê şekil daye. Bi saya wê, mirovan kariye pirsên hebûnî yên kûr ên têkildarî rastî, exlaq û zanînê bipirsin ku ev yek bûye sedema pêşketinên mezin di zanist, teknoloji û heta têkiliyên civakî û çandî de. Bandora felsefeyê digihêje bilindkirîna hişmendiya mirovan û pêxistina şiyanên derûnî. Em amûrên ji bo ra-mana rexnegir û analîza mentiqî pey-da dike, da ku em cîhanê fam bikin û fêr bibin ka mirov çawa bi wê re têkilî datîne. Felsefe di heman demê de pîrekê di navbera ramanên cûda de temsîl dike, ji ber ku ew zanist û nîrxên mirovan bi hev ve girêdide û wê dike hêzek bihêz ji bo pêkanîna guhertinê di nav civakên mirovan de.

Pênasîna felsefe û girîngiya wê ya bingehîn
--

Felsefe zanista ramana kûr e ku pirsên bingehîn li ser xwezaya hebûnê, zanînê, nîrxan, aqil û rama-nan derdixe holê. Têgeh wê ji peyva Yewnanî “Filosofiya” tê ku tê wateya “evîna aqilmendiyê”. Dema ku em dirokê dixwînin, em dibînin ku felsefe ji demên kevnar ve, ji bo mirovan bûye amûrek ji bo fêmkirîna xwe û cîhana li dora xwe. Ew ji zanîna rûberî wêdetir diçe, da ku raman û têgehah bi kûrahi û zelafî analiz bike. Felsefe di jiyana kesan û civakan de roleke sereke dilîze ji ber ku ew bi hemû aliyên jiyana mirovan re têkildar e.

Gelek veditinên zanistê felsefî ne

Ramana rexnegir pêş dixe: Felsefe fêrî mirovan dike ka çawa di navbera rastîyan û ramanan de cudahî bikin û alîkariya wan dike ku perspektîfên saxlem li ser cîhanê ava bikin.

Di pêşveçûna zanistî de beşdar dibe: Gelek vedîtînen zanistî yên mezin bi pirsên felsefî yên li ser gerdûn û xwezayê dest pê kirine. Nîrxên mirovan baştir dike: Ew bin-gehek ji bo têgihîştina exlaq û xwe-zaya tevgera mirovan peyda dike ku alîkariya mirov dike ji bo biryarên exlaqî yên saxlem bidin. Di avakirina şaristaniyan de beşdar dibe: Ramanên felseffî di seranserê serdeman de beşdarî şekildana pergaleên siyasî, aborî û civakî bûne ku di encamê de şaristaniyên mirovan teşe didin.

Bandora felsefeyê li ser pêşveçûna zanistê

Bê guman têkiliyek dirokî ya nêzik di navbera felsefe û zanistê de heye.

Bandora felsefeyê li ser pêşveçûna zanistê

Felsefe xala destpêkê bû ku ji wir displînen zanistê yên cûrbecûr der-ketin holê. Filozofên pêşin ne tenê dahêner an afirînerên ramanan bûn; ew di heman demê de lêkolînerên xweza û gerdûnê bûn û ev yek alîkarî da danîna bingehên rêbaza zanistî ya nûjen.

Bandora felsefeyê li ser zanistê çawa bû?
--

Wê amûrên guncav peyda kir ku zan-yar ji bo pêxistina rêbazên lêkolînê, wek ceribandin, çavdêrî û analîzên xwe dispêrin wan. Felsefeyê pirsên ku zanyar teşwîq kirin ku bersivan bi kişî bikin, derxistin holê. Pîrsên wekî “Çavkaniya gerdûnê çi ye?” û “Cewhera madeyê çi ye?” bûn se-dema vedîtînen di fîzîk, astronomî û kîmyayê de. Bi rêya felsefeyê zanyar karîn sinorên exlaqî ji bo karanîna zanyarî û berpi-siyara zanistê destnîşan bikin, wek di warên hişê çêkirî û biyoteknolojiyê de.

Bandora felsefeyê li ser jiyana mirovan
--

Felsefe ne tenê displînek akademîk e ku li zanigehah tê hinkirin û di dersan de tê dayîn. Ew şêwazek jiyanê ye ku bi rastî dikare awayê fikirîn û têkiliya kesan bi cîhanê re biguherîne. Felsefe mirovan hêzdar dike ku der-bûya amûrek ji bo fêmkirîna xwe û cîhana li dora xwe. Ew ji zanîna rûberî wêdetir diçe, da ku raman û têgehah bi kûrahi û zelafî analiz bike. Felsefe di jiyana kesan û civakan de roleke sereke dilîze ji ber ku ew bi hemû aliyên jiyana mirovan re têkildar e.

Gelek veditinên zanistê felsefî ne

Ramana rexnegir pêş dixe: Felsefe fêrî mirovan dike ka çawa di navbera rastîyan û ramanan de cudahî bikin û alîkariya wan dike ku perspektîfên saxlem li ser cîhanê ava bikin.

Bandora felsefeyê li ser teşegirtina nîrxên civakî

Felsefe bi rêya “felsefeya civakî” bi civakê ve girêdayî ye, ango lêkolîna pîrsgirêkên civakî ji perspektîfeke felsefî ve, di nav de avahiyeên hêz, têkilî û nasnameyan. Ew bi bandora felsefeyê li ser şekildana nîrxên civakî, rêberiya tevgerê û pêxistina ramana rexnegir di nav endamên wê de ele-qedar e. Felsefe beşdarî têgihîştina xwezaya rastiya civakî dibe, prensîb û armancên ku rêberiya çalakî û nîrxên takekesî dikin pêşniyar dike û amûrên pêwîst ji bo analîzkirîna pîrsgirêkên civakî yên tevlihev û dayîna biryarên çêtir peyda dike.

Têkiliya felsefeyê bi civakê re:

Felsefeya Civakî: avahiyeên civakî yên wekî nijad, zayend û çin lêkolin dike û pirsên li ser hêz, nasname

û bandora zanistê li ser şaristaniyê derdixe holê. Diyarikirina nîrx û prensîban: Felsefe komek raman û prensîban peyda dike ku rêberiya rêbazên kesan dike û nîrxên ku civak li ser wan ava bûye peyda dike, bi vî rengî rêça wê ya rewşenbîrî û siyasî diyar dike. Bandora li ser ramanê: Felse-fe bi teşwîqkirîna ramana rexneg-ir û pêxistîna hêza analîzkirîna agahdariyê û pêxistîna çareseriyar ji bo pîrsgirêkan, alîkariya avakirina welatîyên bîbandor dike.

Bandora li ser bergalên perwerdekirinê: Felsefe ji bo analîzkirîna rewşan û dayîna biryarên ku zanyar xwe ya kesane û pêşeyî de ji kesan re amûran peyda dike û alîkariya wan dike ku cîhanê kûrtir fam bikin. Piştgiriya pîrsgirêkên civakî: Felsefe kesan teşwîq dike ku li ser pîrsgirêkên civakî yên girîng, wek edalet, azadî û wekhevîyê bihizirin. Bandora li ser pergaleên perwerdekirinê: Felsefe beşdarî pêşveçûna pergaleên perwerdekirinê dibe û wan ber bi pêxistîna ramana serbixwe û vekî-rîna asoyên nû yên têgihîştinê ji bo fêrbûyan ve, dibe.

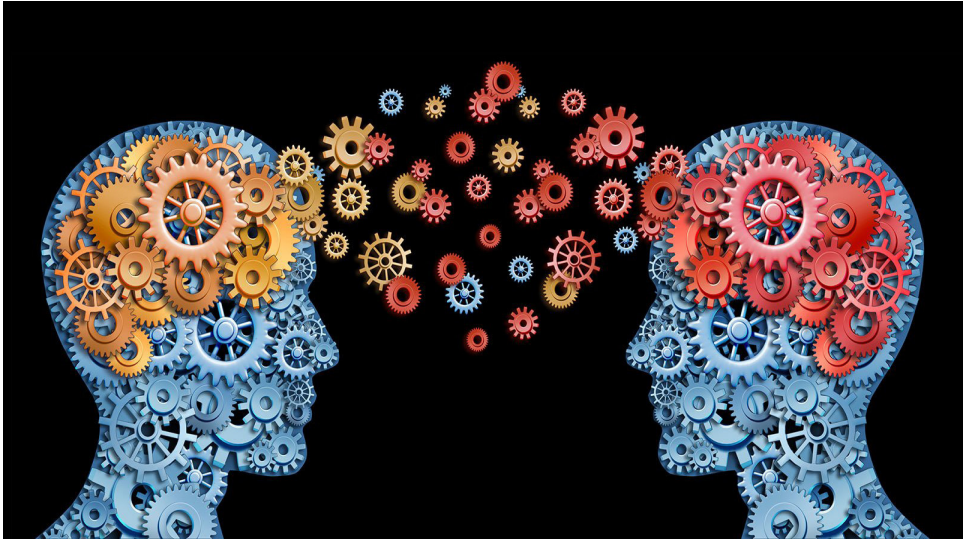
Rola felsefeyê di civakê de:

Pêxistîna ramana rexnegir: Felsefe alîkariya kesan dike ku rastîyan û ramanan ji hev cuda bikin û şiyana analîzkirîna rexnegir a rastîyê pêş bixin, ev yek dihêle ku kes pîrsgirêkan fam bike û biryarên guncav bide. Rêberîya nîrx û exlaqê: Felsefe çar-çoveyek ji bo têgihîştina bingehên exlaqî û tevgera mirovan peyda dike, ku di girtîna biryarên exlaqî yên baş de dibe alîkar.

Beşdarbûna di pêşketîna zanistî de: Vedîtînen zanistî yên mezin pir caran bi pirsên felseffî yên li ser gerdûn û xwezayê dest pê dikin. felsefe alîkariya zanistê dike ku pêş bikeve û rastîyê ji perspektîfên nû ve bipirse. Avakirîna Şaristaniyan û Şêwekirîna Sîsteman: Ramanên felseffî di teva-hiya dirokê de di şekildana pergaleên siyasî, aborî û civakî yên şaristaniyan de roleke girîng listîne. Hişyariya xwe û civakî teşwîq dike: Felsefe dibe alîkar ku xwehişyariya raman û hestan kûrtir bibe û kesan teşwîq dike ku armancên jiyana xwe bi awayekî rasttir binirxînin. Herwi-ha asoyên kesan fireh dike da ku pîrsgirêkên civakî fam bikin û ji bo dîtîna çareseriyar bixebitin. Piştgiriya nasname û zîman: Felsefe bandorê li ser avahiyeên civak, zîman û danûstandîna çandî dike, û beşdarî avakirîna nasnameya kolektîf a civakê dibe.

Felsefe û civak

Di diroka çandê de cihê felsefeyê bi pêkanîna xwedîtîyê tê sinorkirin, lê

herwisa girîng e. Pêşveçûna semantîkê û neketîna ravekirîna dînî, hewceyî felsefeyê xwest. Xwişkêk ji dîna kevnar na mêjûyê û xwişkiya zanistî dikare destpêka felsefeyê were hesabandin. Xwişkên zanistî bi dewlet û çandê re gelek nêzik nabe. Ew zêdetir bi civakê derve yê civaka fermî ve girêdayîin. Di pêşveçûna rêz û zanistê de rolê wan diyar e. Dîn zêdetir xwarîna îdeolojîk a gelê ku tê rêvebirin e, lê felsefe xwarîna ciwan û rûşenbîrên ji sinîfa pêşketî ye. Di salên 1618 û 1649'an de dema şerên dawîn ên dînî bûn. Heman demê, serdemê sedsala 17'an serdemê şoreşa felseffî ye. Di civakên Yewnan û Romayê de felsefe rolê girîng li ser xwe digire, di civaka serê îdeolojiyê. Felsefe şêwazek e ku bi serbixwe, bêguman ji xwedê, dixwaze ku xuyabûna zeman, civak û mirovê fêm bike û rave bike. Bi vî awayî, bê ku li ser hêzên xwedeyî were xistin, şêwazek nû ya fikirandinê tê pêşveçûn. Felsefe şêwazek e ji berxwedanê. Ji hêla felsefeyê ve jiyân tê diyar kirin.

Dirokê felsefeyê li ser tevgera hilbijar-tîna di navbera idealîzm û materyalîzm de pêk hatiye. Idealîzm hemû tişt bi raman û bi rûh rave dike; dikare bê gotin fikirperestî an jî rûperestî. Materyalîzm hemû tişt bi madeyê rave dike; dikare bê gotin maddeperestî. Metafîzîk ku ji bo mirovan û civakê girîngiya jiyanê heye, bi şêwaza fikirê hiyerarşîk hate xwinkirin û bû metafîzîka xerab. Mirov ji nîrxên metafîzîk ên jiyanê, nîrxên manewî û moral, his û fikirên xwe ve hatî derxist-tin. Idealîzm û materyalîzm rastîyê bi dijberî yên neçêkirî yên qelaw parçe kirin. Neçarî gava ku beden bê ruh be, ne jî ruh bê bedenê. Her du bi hev re têne pêk anîn, bi hev re têne temam kirin. Beden-ruh, aqil-his, jin-mêr, civak-xweza hemû rastîyên yekgirtî ne. Lê hatine parçe kirin. Felsefeya me vê parçeyê red dike, em dibêjin na parçeyê. Em nikarin rastîyê tenê ji yek aliye bibînin, wê biqedexîkirin dogmatîzm e. Awayê me fikir dikin û awayê me têgihîştin girîng e. Em bi hişyariya ku parçebûye dijîn. Her tişt yek e û bi hev ve girêdayî ye.

Di zanistê de civak

Efrîn û Şehba; Bi derbasbûna salekê re kiryarên hatine kirin

Bi derbasbûna salekê li ser koçberiya duyemîn a gelê Efrîn û Şehbayê ji herêmên Rêveberiya Xweser ji Bakur û Rojhilatê Sûriyê re, Rêxistîna Mafê Mirovan Efrîn-Sûriye rapora salekê ya kiryarên hikumeta veguhêz û komên çeteyan li ser gel belge kirin û belav kirin.

Esma Miştefa/Qamişlo

8'ê Kanûna Pêşin bû gaweke veguhertinê di dirokê Sûriyê de, lê belê ev guhertin ji bilî geşedanên siyasî û guhertîna dengeyan çiqas ketin xîzmeta gelê Sûriyê? Me dit ku bi rûxîna Rêjîma Baas û hatîna HTŞ'ê Hikumeta veguhêz re, rewşa gelê Sûriyê û bi taybet ya pêkhateyan hîn zêdetir ber bi xirabûyîne ve çû. Ji lewra bi derbasbûna salekê li ser vê hikumeta bi serpereştiya Ehmed el-Şeri vet ê birêvebirin, hikumetekî nijadperest, olperest û dîktator ku armanca wê tenê vegerandîna hiş-mendiya ola Îslamî ya hişk ango lêkirîna kirasekî nû li fikra DAÎŞ'ê bû. Piştî derbasbûna salekê em dibênin ku ka gelê Sûriyê bi tevahî di çi rewşê de ye û bi taybet komkuji û siyaseta qirkirin û tunekirîne ya ku li ser gelên Elewî, Durzî, xiristîyanî û Kurdan ku hatine kirin.

Bi vê bûyerê re salek li ser koç-berîya gelê Efrîn û Şehbayê yên ku bi darê zorê berê xwe dabûn herêmên Bakur û Rojhilatê Sûriyê re derbas dibe. Gelê Kurd bi taybet gelê Efrînê yên ku ji sala 2018'an de bi darê zorê ku di encama êrişa dewleta Tirk û komên çeteyên ku ji xwe re terbiye û mezinikirin re, li herêma Şehbayê û Til Rifetê di-man. Gelê ku jiyana xwe ji serî de dest pêkiribûn û rêxistinbûna xwe avakiribû ku li ser bingeha vegera Efrînê jîyan geş kiribûn. Obi hatîna hikumeta veguhêz re di roj û şevêkê de dengeyên jîyanî, xeyal û hêviyên wan hatin guhertin. Gelê Efrîn û Şehbayê ji kiryarên dijmirovî yên komên çeteyan ne dur bûn, rûbirûyê qirkirîna komî bûn. Di 1'ê Kanûnê de HTŞ'ê ji aliye Helebê û komên

çeteyan ji aliye Efrîn, Bab û Ezan û ji aliye Jiblê û Zehrayê ve hatin; Şehbay û Til Rifet kirin dorpêçê. Di wir li hember êrişên komên çeteyan berxwedaniyeke bê hempa ji aliye Hêzsên Rizgariya Efrînê ve hate kirin, li derdor herêmê di eniya parastîne de şervan û gel gavpaş de neavêtin. Lê belê xuyabû ku pilanên navnetewî û navdewletî yên demdirêj hatibûn amadekirin weke ku çawa li Efrînê kiribûn.

Bi derbasbûna salekê li ser koçberîya duyemîn a gelê Efrîn û Şehbayê ji herêmên Rêveberiya Xweser li Bakur û Rojhilatê Sûriyê re, Rêxistîna Mafê Mirovan Efrîn-Sûriye rapora salekê ya kiryarên hiku-meta veguhêz û komên çeteyan li ser gel belgekirin û belavki-rin li gor wê wiha bû.

Ji dema ku şer li gundewarê rojavayê Helebê di sibeha 27'ê Mijdara 2024'an de, piştî êrişeke hêzên “Heyat Tehrîr el-Şam” li ser hêzên “Artêşa Sûriyeyê” dest pê kir, Miîsêşn “Artêşa Neteweyî ya Sûriyê”, di bin çavdêriya artêşa Tirk a dagirker de, li herêmên Ezaz, Mare û Babê dest bi seferberîyê kirin da ku operas-yoneke leşkerî bi navê Berbanga Azadiyê li dijî herêma Şehba û hin gundên Şêrawa li gundewarê bakurê Helebê bidin destpêkirin ku bi deh hezaran koçberên Efrînê û gelê Şehbayê lê diman. Beriya vê yekê, vekîşîna hemû yekîneyên koçberiyê ji Şahbayê di 2'ê Kanûna artêşa Rûsî û Sûrî ji herêmê û hemû niştecihên bajarokên Şîe Nibûl û Zehraa pêk hat; Heta ku êrişên xwe ji sê aliyan ve - rojava, bakur û roj-

Kuştin û birêndarên sivîl: Ji bilî bînpêkirinên mafên mirovan ên ber-belav û deh, çeteyan bi zanebûn zêdetirî deh sivîlên bêçek bi guleyên rasterast kuştin. Zêdetirî pînc sivilan, di nav wan de zarok jî hebûn, di şert û mercên cuda de mirin. Girtin: Komên çeteyan ên Tirk (bi taybetî polîsên leşkerî) nêzikî 350 sivilên Kurd ên ku piştî pêvajoya koçberiyê ji Şahbayê di 2'ê Kanûna 2024'an de vedigerîyan Efrîn girtin. Hinek ji wan hatin berdan û hinek jî bi hinceta danûstandin û karkirîna bi Rêveberiya xweser re hatine girtin.

Ji aliyekî din ve tevî efiya qaşo, bi sedan girtiyên siyasî yên Kurd hîn jî di zindanên navdar (Meratê, El-Eswed - Rajo...) û zindanên din ên veşartî yên ku ji hêla çeteyan ve têne rêvebirin de têne girtin. Bi taybet di zîdana navdar a bajarokê El-Ra'i de.

Windahî: Ji êriş û koçberîya girseyî a du nava sivilan de, her wiha ji ber ketîna topan di nava mal û gundan de bi taybet di aliye gundewarên Şêrawa û hin deverên Şehbayê de, Dizî: Di cih de piştî ku herêm hat dagirkirin, komên çeteyan dest bi talankirîna milkên giştî û taybet kirin (belgekirîna wê bi awayekî rast dijwar e). Lê belê wê care durî kamîreyan, mîna tiştên ku li Efrînê kirine. Ajal û pezê gel bi kerîyan hatin birin, hger wiha wesayît, director û wesayîten mezin. Tiştên malan yên ku li pey xwe hêştine. Her wiha herêmên Ezaz, Mare û Babê dest bi seferberîyê kirin da ku operas-yoneke leşkerî bi navê Berbanga Azadiyê li dijî herêma Şehba û hin gundên Şêrawa li gundewarê bakurê Helebê bidin destpêkirin ku bi deh hezaran koçberên Efrînê û gelê Şehbayê lê diman. Beriya vê yekê, vekîşîna hemû yekîneyên koçberiyê ji Şahbayê di 2'ê Kanûna 2024'an de vedigerîyan Efrîn girtin. Hinek ji wan hatin berdan û hinek jî bi hinceta danûstandin û karkirîna bi Rêveberiya xweser re hatine girtin.

Di nava salekê de 37 jin li Cezayîrê hatine kuştin

Navena Nûçeyan

Li Cezayîrê tundiya li dijî jinan ne tenê pîrsgirêkek qanûnî ye, lê belê pîrsgirêkek civakî û çandî ya her ku diçe kûrtir dibe. Di nava salekê de 37 cîneyetên jinan hatin tomarkirin.

Jinên li Cezayîrê, rastî gelek pîrsgirêkên mîna tundiya malbatî û civakî, sînardarkirinên civakî, zextên derdor û nepêkanîna qanûnên ji bo parastinê, tèn. Tevî hemû hewildanan jî, ev yek dibe sedema bêdengbûna jinan.

Di sala 2025'an de 37 cîneyetên jinan hatin tomarkirin. Piraniya wan sûcan, piştî demek dirêj a tundiya
--

cîneyetên jinan

cûrbecûr, di nava sinorên malê de pêk hatine. Piraniya jinan ji aliye hevjin, hevjinên berê an jî ferdên malbatên xwe ve hatin qetilkirin. Zêdebûna sûcên bi vî awayî ya di

nava malê de, têkildarî sedemên rast ên zêdebûna tundiyê û nesor-keftîna qanûnên hêyi ya di aliye parastîna jinê de, gelek pirsan derdixe.

Hin mînakên tundiya li ser jinê li Cezayîrê
--

Jîna 30 salî ya navê bi Cemîla Belhac bikar tîne, gelek caran rastî tundiya hevjinê xwe hatiye. Hevjînê wê, Cemîla ji bo pereyan neçarî parsekiyê kiriye. Cemîla, di endama tundiya hevjinê xwe de bi awayekî cidî birîndar bû û rakirin beşa lezgîn a nexweşxaneyê. Di dawiyê de Cemîla Belhac, neçar

ma keça xwe jî bigre ba xwe û bireve. Beriya çend rojan, li bajarê Sitêf ya li bakurê rojhilatê Cezayîrê jinek 30 salî ya dayîka zarokêkî bû, hat qetilkirin. Li gorî agahiyên destpêkê, jîna ku beşdarî doza nefaqaayê ya piştî hevberdanê ve-kir bû, dema ji dadgehê derketin, rastî êrişê hat. Her wiha di 11'ê Mijdarê de li taxa El Intissar ya li bajarê Xilêzan ya Cezayîrê jîna 30 salî ya dayîka du zarokan bû, Hevjînê wê, Cemîla ji bo pereyan neçarî parsekiyê kiriye. Cemîla, di endama tundiya hevjinê xwe de bi amûreke birîne bi awayekî hovane êrişê jinê kir.

Ebdilkerîm Saroxan: Rêber Apo mûxatabê çareseriya Rojhilata Navîn e

Hevserokê Kongra Îslama Demokratîk Ebdilkerîm Saroxan diyar kir ku çûyîna komîsyonê ya Îmraliyê gaveke girîng e, lê heta niha xwemijûlkirinek heye, ev jî îsbat dike ku xalên pir girîng ji aliyê Rêber Apo ve hatine nirxandin û got, “Heta niha ne li Tirkîyê ne jî di serdema Osmaniya de xebatek ku mûxatab esas bigre, nehatiye meşandin.”

Tekoşîn Amara/Qamişlo

Di derbarê pêvajoya ku Rêber Apo daye destpêkirin û mafê hêviyê, di heman demê de nêzîkatîyên dewleta Tirk ya ji pêvajoyê re hevserokê Kongra Îslama Demokratîk Ebdilkerîm Saroxan ji Rojnameya me re axivî.

‘Çareseriya demokratîk têkbrîna sîstema navendî ye ‘

Hevserokê Kongra Îslama Demokratîk Ebdilkerîm Saroxan diyar kir ku Rêber Apo bi banga aşî û civaka demokratîk re pêvajoyeke nû da destpêkirin, bandora xwe li ser Tirkîyê û Bakûr û Rojhilatê Sûriyê giştî kir. Wiha got” Rêber Apo 26 salin di bin tecrîdeke giran de li gireva îmraliyê bi fikirên xwe temsîla çareseriya Rojhilata Navîn dike. Pirsgirêka Kurd li Rojhilata Navîn û di navbera çar Dewletan de hatiye çewisandin ku çareserî jê re neyê dîtin. Ji bo wî jî rengê çareseriyê yên ku li Bakûr tê meşandin bandora pêvajoya ku Rêber Apo daye destpêkirin e. Heman demê de ji bo Sûriyê û Rojhilata navîn jî derbasdare. Li Sûriyê gelek astengiyên ku tén jiyîn sedema wî jî dewleta Tirk e, berê jî nûner û rayederên Tirkan dijminatîya xwe ya li hemberê gelê kurd anîne ziman ji ber wî jî çareseriya demokratîk ya ku hatiye diyarkirin ji bo xwe xeterî dibînin. Ger ku çareserî çêbibe wê bandora xwe

li hûndurê Tirkîyê û sîstema Netew Dewlet û navendîbûyîna ku ji aliyê desthilatdaran ve tê meşandin bike. Tirkîye di nav aloziyê Pir mezin re derbas dibe hem pirsgirêka aborî hem jî pirsgirêkên diplomasî, siyasî diji. Heger Tirkîye gavên erenî neavêje wê berbi xirabûnê ve biçe ji ber wî jî ev rengê çareseriyê yên ku hatiye diyarkirin ji bo Tirkîyê û Netewa Tirkîyê firsende.”

‘Rêber Apo hertim aligrê aştiyê ye’

Ebdilkerîm Saruxan bibirxist ku Rêber Apo û tevgera azadiyê ne cara yekeme ji bo çareseriya pirsgirêkan gav diavêjin, di sala 2000’î de sê gurupên aştiyê ji Awropa, çiyayên azad û jî Mexmûrê berê xwe dan Tirkîyê, wî demê jî Rêber Apo xwest pêvajoyeke çareseriyê bi dewleta Tirk re dest pê bike.
“U wiha anî ziman” Zihniyeta hakim dewlet qebûl nedikir ku kurd bibin yek. Piştê wî pêvajoyê çend carên din jî Rêber Apo gavên çareseriyê avêt cara dewiyê ya 2013’an û 2015’an bû lê ew jî encam negirt êdî pêvajoy xirabû lê rûxmê wî jî Rêber Apo ji bo çareseriyê her di nav hewildanan de bû. Pêvajoya ku di 27’Sibatê de destpêkir berdewamiya wan hewildanan bû. ferqa pêvajoyên niha û yên din de berê neqebûlkirin bû, lê niha qebûlkirineke heye.”

Gefên Qirkirinê hîn jî berdewam dikin

Zekî Bedran

Geşedan û guhertinên girîng li herêma diqewimin. Di vê serdema pêşketin û guhertinê de, Îsraîl rola hêza herî bi bandor a herêma digire li ser milên xwe, li şûna Îran û Komara Tirkîyê digire. Erişên li ser Hamas, Hizbullah û Îranê wekî rêbaza sereke ya gihiştîna vê armancê derdikevin pêş. Pêvajoya guhertina nexşerêya li Sûriyê, ku ji hêla Ehmed Şeraa û HTŞ ve tê rêvebirin, rê li ber Îsraîlê vedike ku ji bo vê peywirê amade bibe. Rojava, bi taybetî DYA û NY, piştigiriyê didin vê pêvajoyê. Hatina Trump ser desthilatdariyê gavêk e di ji nû ve sazkirina vê pêvajoya nû de ji hêla hêzên hegemonîk ên cihanî ve. Ev gav hewl dide ku hevşengîya hêzê li cihanê, bi taybetî li Rojavayê Asyayê (Rojhilata Navîn) ji nû ve sazûman bike. Ji ber ku çarçûaziya ku Kurd di vê rêkeftinê de cihêkî bibînin zêde dibe, dewleta dagirker a Tirkîyê neçar ma ku bi Rêber APO re hevdîtinê bike. Rêber APO, ji pêş de rêça pêşketinên gengaz pêşbînî kir û her çûre tedbirên birdozî û rêxistinî girt, ji bo veguherandina van pêşketinan ji bo berjewendîya Kurdan û gelên herêma gav avêt. Rêber Apo, di pêvajoya guhertina pêşerojê de bi ser ket ku Kurdan bike hêzeke çalak. Ji ber vê yekê,

‘ heta niha li Tirkîyê mûxatabê aştiyê derneketine’

Sarûxan anî ziman ku ; Dewlet Bahçefî ku tevahiya emrê xwe ji bo tunekirina kurdan û tevgera azadiyê daye iro em dibînin ku ji bo pêkanîna aştiyê di nav hewildanan de ye.Û wiha bilêvkir “ Komîsyona ku li Meclîsa Tirkîyê de hatibû avakirin piştê demek dirêj cara mezin çûn îmraliyê bi Rêber Apo re hevdîtin pêk anîn. Lê ev ne terkere ku tenê carek biçin îmraliyê lazime bibîne derneketiye yên ku dixwazin pêvajoyê monîpîle bikin xirabikin pir zedene, taybet di vî dema ku Rojhilata Navîn di nav agirde dikele Tirkiye bi van dayîn standîna pir şêklî nêz dibe. Ji ber wî nêzîkatîye, heta niha mafê hêviyê nehatiya dayin ev jî ne cidiyeta Tikiyê ya li hemberê pêvajoyê dide nişandan. Rûxmê ku tekoşîneke pir mezin ji aliyê Rêber Apo û gelê kurd ve tê dayin.”

‘Komîsyon xwe mijûl dike’

Saroxan axaftîna xwe wiha domand: “Heta niha ne Tirkîye ne jî di serdema osmaniyan de xebatek bi vî şêklê nehatibû meşandin. Lê piştê şandeya meclîsê çûye îmraliyê heta niha xwe mijûlkirineke heye ev jî îspat dike ku xalên pir girîng hene ku Rêber

“Mixetab nedît, bû mixetab”

Farûk Sakik

Di dîroka Kurdistanê de di têkiliyên Kurd û Tirkan de her tim sereken eşîran, mirê miretiyan anjî şêx û pirên oldar derketinên pêş. Bi wan re hevdîtin hebûne û bi wan re lihevkirin çêbûne. Civak ji li gor biryarên van serek û pêşenga tevgeriyane. Di pêvajoya damezirandina komarê de ji em vê yekê dibînin. Dema Mustafa Kemal derbasî Kurdistanê dibe bi du van kesan dikeve. Lê piştî damezirandina komarê, di serhildanên weq Kocgiri, Dersim û rêxistîna azadî de, kesên ji serhildanan re pêşengî dikin heman şexsiyeytin. Bi sermavekin. Di serhildana Agirî de her çîqas rêxistinêk nûjen weq Xoybûn pêşengî dike jî, ji ber sedemên deme bi sermaveke. Sedemek têkçûna vê serhildanê şop û zilma dewleta Tirkîyê ya piştî serhildana Şêx Seid li heremê belavkiri bû.

Dem a ku Rêber Apo wê serhildan bi da destpêkirin, ji vê dîrokê hin ders derxist û menifestokek nû nivist. Manifestoya Riya Şoreşa Kurdistanê. 52 sal bi vê manifestoyê ghişt “mani-festoya aşî û civaka demokratîk”. Dem a ku em li dîroka serhildanên Kurdan li Komara Tirkîyê dinêrin, pir eşkere dibînin ku dewlet rêberên berxwedanê wekî mixatabên siyasî nabîne. Dem a ku Ocalan digot, ez li mixetabek digerin, baş dizanibû ku mixetabek wê dernekebe pêş wî. Lê digot; wê demê ezê weq mixetabek derxevim pêş wan. Û wisa kir. Di sala 2025’an de li pêş wan bû. Mixetab bû. Dewletê ew weq mixetabek qebûl kiribû. Dest muzekereyan kiribûn. Di Konferansa Navneteweyî ya Aştî û Civaka Demokratîk de Filozofê marksîst John Holloway di got, “Ji 11 hezar kilometre dûr hatime vir. Ronahiyeq li vir hebû. Tişteq çirûsk dida. Vê çirûskê şewêq mezin dida. Şewqa wê ghişt ronahiyeq. Ev jî ronahiya Ocalan û Tevgera Azadiya Kurd e. Ronahiyeq ku di tariya cihanê de şewq dida

Dem a ku John Holloway jî Meksîkayê bi rê ket, liñeyek ku ji komîsyona meclîse pêktê jî, ev şewq û ronahî dîtûbîn û hemû îmralî birêketibûn. Serdana Komîsyona Parlemantoyê ya îmraliyê di çarçoveya serhildanên Kurdan de gaveke dîrokî bû. Ji ber ku, di serdanên bere de serdanêke wisa çenebûye. Şêx Saîd û Seyid Rîza ji bo Komarparêza, temsîla fobîya parçebûnê dikirin. Ji ber vê yekê, serokên serhildêr, ji hêla dewletê ve wekî mixetab nehatin dîtin. Bi gotineke din, di serhildanên din de kesekê wek ‘mixetap’ dîtîne de pirsgirêk hebûn. Qompleks hebûn. Rêber Apo ev pirsgrêk jî holê rakir û liñeyek anî îmraliyê. Hevdîtinên bi serokên Kurd ên mîna Şêx Saîd û Seyid Rîza re, an semberolîk bûn, an jî bi awayekî siyasî redkirin û biçûkxistûn bûn.

Di vî warî de, dewleta Tirkîyê tu carî li ser bîngeha mafên kolektîf bi rêberên tevgera Kurd re têkilî dancenyîna an jî danûstandinên çareseriyê nedikir. Bi vê pencereya dîrokî, serdana Komîsyona Parlemantoyê ya îmraliyê ji bo hevdîtina bi Rêber Apo re ne tenê gaveke rojaneyê, di heman demê de ji politikayê dewletê yê nîkar û tunekirinê de serdemeke nû ye. Îro, rewş cuda ye, Rêber Apo di der barê daxwazên mafên kolektîf de bi dewleta asyayî re di danûstandinên xurt de ye. Rêber Apo ji bo mafên kolektîf bîdestê bixe li hin metodan digere. Di destpêkê de naxwazê van şertan yek bi yek bide pêşîya dewletê. Di destpêkê de dixwaze wan ferî çanda demokrasî û aştiyê bike. Me di tu axaftinên wî de nedît ku bibêje, min bi dewletên re li ser van mafê kolektîf lihevkir. Ev maf bi tekoşînek nû û bi siyasetek demokratîk wê werin bîdestxistin.

‘Rexneya wêjeyî ji bo avakirinê ye, ne ji bo şikandinê ye’

Endamê Dîwana Wêje Menhel Xelef da zanîn ku di nava rexne û wêjeyê de têkiliyek dualîtî heye bi hev re li pêş dikevin, herwiha rexne ji bo avakirinê ye, ne ji bo şikandinê ye û got, “Tevî hebûna derfetan, rexneyeke akademîk li Rojava nayê dîtin.”

Reşo Mihemed/Qamişlo

Rexne yek ji girîngtirîn faktorên pêşxistin û geşpêdana wêjeyê ye, li Rojavayê Kurdistanê tevî derfetên heyt ev qad li gorî gelek rewşenbîran lawaz maye û ronîya pîrsa mezin li ser wê qadê heye, derbarê heman mijarê endamê Dîwana Wêje ya Bakur û Rojhilatê Sûriyê Menhel Xelef bersiva pîrsên rojnameya me da û hevpeyvîn wiha bû:

Bi hebûna derfetan çima heya niha qada rexneya wêjeya Kurdî li Rojava qels maye?

Dem a ku em li ser wê mijarê rawestin, pêwîst e em berê xwe bîdin wêje û zîmanê Kurdî. Her kes dizane ku pişaftin, qedexe û dagirkerî li Rojavayê Kurîdistanê hebû. Heya sala 2011’an li Rojava zîmanê Kurdî qedexe bû. Dem a ku zîman qedexe be, dê wêje ber bi tunebûnê ve here. Em nikarin rewşa wêjeyê li Rojava ji rewşa wêjeya parçeyên din ên Kurdistanê parçe bikin. Romanên Kurdî, lêkolînên rexneyî û hwd… yên Kurdî li derveyî welat hebûn, lê ji ber qedexeya dewleta Sûriyê nivîskarên nikarîbûn berhemên xwe derbasî Rojava bikin. Lê li Bakurê Kurdistanê rawêşeke cuda hebû, berhemên Kurdî digihan ber destên xwînerên Kurd û wan sûd ji hewldanên wêjeyî wergirtin. Lê ji ber mijara qexeya li ser zîmanê Kurdî li Rojava, zordarî li pêşîya pêşketina wêjeyê û zîman hebû, dema ku zîman tune be, êdî em nikarin li ser wêjeyê biaxivin û eger wêje tune be em nikarin mijara rexneyê bînin ser zîman. Di van salên Şoreşa Rojava de gelek derfet derketin pêşîya gelê Kurd, zîmanê Kurdî li dibîstanan bû yê perwerdeyê. Kesên ku li ser dîka wêjeya Kurdî ne li Rojava, ew in kesên ku berê hewldanên wan ên kevin di warê wêjeyê de hebûn, bi taybet kesên ku di malan de û bi girûpên biçûk xwe fêrî zîman dikirin, hem jî hewl didan ku hin tiştan binivîsînin, di wê demê de nivîşîna tişteki biçûk bi zîmanê Kurdî rûmetek bû, di roja îro de em nikarin navê wêjeyê li xebata wan bikin. Ji ber vê yekê jî divê em li benda zîman binivînin, li benda kesên ku zîman dixwînin

wekî derçûyên zanîngehan. Di heman demê de em li bendê ne ku xwînerê Kurd çêbibe, wêjeya derdorê û cihanî bixwîne. Hewcedariya şert û mercên afirandinê bi gelek tiştan heye, ne tenê nivîsandina bi zîmanê xwe û naskirina wê. Cûreyên wêjeyî li ser asta cihanê di serdema nûjen de lêkolîn çêbûne, hûr û ziraviyên wê derketine. Di qada teknîkî de pêşketin çêbûye, nimûne; teknîkên helbesta nûjen û cureyên nû yên helbestê hatine afirandin, çîroka nûjen, şano û roman jî wiha ye. Eger em nivîsên cihanî û yên derdorê nexwînin, em ê nikarin sûdê ji wan werbigirin, em ê nikarin hêza wan bi rengekî baş di nav zîmanê xwe de biguvêşin û hingivekî şêrîn ango wêjeyeke baş biafirînin.

Ev hemû berhemên ku tên derxistin û çapkirin çiqasî li ber çavên rexnevanan tên raxistin?

Ev pîrsa herî rast û cewherî ye, ji ber eger rexnegir nexwînin, çêjekê bi dest nexin û çêja xwe di cûreyên wêjeyî de nas nekin wê kêmasî derkevin. Rexne ne tenê zanist e, lê belê divê rexnegir xwedî çêjêkek wêjeyî be û aliyê hunerî li cem wî pêşketî be. Ji ber ku dema rexnegir pirtûkeke wêjeyî bîka pêvajoya rexneyê, pêwîst e bi rengekî wêjeyî li ser biaxive, rexneya berhemeke wêjeyî ne weke pirtûkeke birkarî ye. Di warê derxistina berheman de li Rojava kêmasîya çavlênerîna rexneyî heye, ev pirsgirêk jî ji ber du sedeman e. Sedema yekem ew e ku berhemên ku derdikevin kêm

Nivîskar, wêjevan û rexnevanên Kurd li Rojava bi çavekî çawa li rexneyê dinerin û çima dema qala rexneyê tê kirin tirs dikeve dilê nivîskarên?

Ev mijarkek kevin e, şaştêgihştîna warê rexnegiriyê ye. Nivîskar her tim dixwaze xwe di nava tiştên nenas de bipêçe û di rawêşkê

de diji, berê dihat gotin ji ezmanan îlham û ranvîş derbasî hundirê nivîskar dibin, paşê jê re hat gotin ku dîin û aqilavêtî ye. Derbarê her nivîsekê de dema pîrs ji nivîskarekî dikirin, nivîskar bersiv dide û digot “Tu wateyê nas bike, dema ku min dinivîsand ez di rawêşke cuda de dijiyam.” Lê rexne guh nade van tiştan, ya girîng ji rexnevanan deqa wêjeyî ye, nivîş armanca rexnevanan e, ne nivîskar. Kesên rexnevan êdî bi rêbazeke zanistî rastiyên deqa wêjeyî radixînin holê. Lê wêjevanên me ji rexneyê hêrs dibin ji ber ku naxwazin kêmasiyên wan diyar bibin. Wêjevan di warê hişmendiya hembêzkirina rexneyê û qebûlkirina wê de teng

zêde, ne di asteke bilind de ne. Di qada wêjeyî û rawêşbirîyê de rawêşbîr dibêjin “Mîrov nikare dilê wan fer be ji bo rexneyê, ji ber ku rexne ji bo avakirinê ye, ne ji bo şikandinê ye. Mijara rexneyê girêdayî rexnevan e jî, carcaran em bûne şahidê wê yekê ku rexnevan deqa wêjeyî ji bîr dikir û nivîskar armanc digirt, ji vê yekê jî ber teke derdiket. Rexneya nû dibêje“Nivîskareke wêjeya xwe di demeke bûrî de nivîsand, ew kes miriye û çûye, ez kesayet nas nakim, gelo çima nivîskarên dema niha ez ê bikim armanc ji xwe re.” Ji vê hêlê ve kêmasî hene, kêmasî jî girêdayî kesayetî, ast û dîroka nivîsandina wêjeyê.

Barê rexnevaniyê giran e, gelo çiqasî rexnevanên me rexnevan in û heya ev qad li pêş bikeve çavên rexnevanan tên raxistin?

Belê, barê rexne gelkî giran e. Di nava rexne û wêjeyê de têkiliyek dualîtî heye bi hev re bi pêş dikevin çêjekê bi dest nexin û çêja xwe di cûreyên wêjeyî de nas nekin wê kêmasî derkevin. Rexne ne tenê zanist e, lê belê divê rexnegir xwedî çêjêkek wêjeyî be û aliyê hunerî li cem wî pêşketî be. Ji ber ku dema rexnegir pirtûkeke wêjeyî bîka pêvajoya rexneyê, pêwîst e bi rengekî wêjeyî li ser biaxive, rexneya berhemeke wêjeyî ne weke pirtûkeke birkarî ye. Di warê derxistina berheman de li Rojava kêmasîya çavlênerîna rexneyî heye, ev pirsgirêk jî ji ber du sedeman e. Sedema yekem ew e ku berhemên ku derdikevin kêm

Nivîskar, wêjevan û rexnevanên Kurd li Rojava bi çavekî çawa li rexneyê dinerin û çima dema qala rexneyê tê kirin tirs dikeve dilê nivîskarên?

Ev mijarkek kevin e, şaştêgihştîna warê rexnegiriyê ye. Nivîskar her tim dixwaze xwe di nava tiştên nenas de bipêçe û di rawêşkê

de diji, berê dihat gotin ji ezmanan îlham û ranvîş derbasî hundirê nivîskar dibin, paşê jê re hat gotin ku dîin û aqilavêtî ye. Derbarê her nivîsekê de dema pîrs ji nivîskarekî dikirin, nivîskar bersiv dide û digot “Tu wateyê nas bike, dema ku min dinivîsand ez di rawêşke cuda de dijiyam.” Lê rexne guh nade van tiştan, ya girîng ji rexnevanan deqa wêjeyî ye, nivîş armanca rexnevanan e, ne nivîskar. Kesên rexnevan êdî bi rêbazeke zanistî rastiyên deqa wêjeyî radixînin holê. Lê wêjevanên me ji rexneyê hêrs dibin ji ber ku naxwazin kêmasiyên wan diyar bibin. Wêjevan di warê hişmendiya hembêzkirina rexneyê û qebûlkirina wê de teng

pîsporî ji me re divê. Xwendina berheman girîng e nivîsandina bêrhemên rexneyî ji bo pêşxistin û geşkirina vê qadê li Rojavayê Kurdistanê dest jê nayê berdan. Pêwîstî wek bi pêşxistina çanda xwendinê heye, ya din berhemên rexne yên zîmanên din gerke ber bi zîmanê Kurdî ve werin wergerandin, ew jî astengiyên wê hene ji aliyê aborî, aliyê li hevkirina li ser têgehan. Li Zanîngeha Rojava beşên xwendina bilind destpê kiriyê di vî alî de nêrînên xweş derdikevin û lêkolîn jî çêdibin ew hêviyekê didin me ku di dema pêş de wê geşedaneke baş çêbibe. Di derfeta azadiyê de êdî çûn û hatina pirtûkan jî xweş bûye berhemên ku bi Kurdî hatine nivîsandin yên bi kurmancî bi zaravayên me derbasî herêma dibayin bêtirî xwe yên li Ewropayê bûn niha em wan li nav refê pirtûkxaneyên xwe dibînin û hêviya me mezîne ku wê pêleke baş bi xwe re bîne ji xwe aliyên zîmanê me yên ku bi tîpê Erebi tîn nivîsandin jî gelek berhem hene li Başûr hêdî hêdî têkilî çêdibin û em bi hêvî ne ku tîpguhêzî li wî alî jî bi taybet beşa rexneyê werin veguhestin ber bi Latînî ve ji bo bi yek kirina têgîn û têgehan. Ji ber her zanistek têgînê xwe heye heger têgîn lihevkirin li ser çênebe wê bibe sedemeke ku netêgihîştin û tevlihevî çêbibe. Bi hêvî ne ku wergervanên me heydar bin û bi hev re di nav têlîliyan de bin.

Li Sûriyê kirîza aborî kûrtir dibe

Têkçûna aborî li Sûriyê di sala 2011'an de bi destpêkirina kirîzê re dest pê kir û her ku alozî kûrtir bû, leyreya Sûrî jî têkçû. Bi hilweşandina rêjîma Baas û hatina hikumeta veguhêz a Sûriyê re di rewşa aborî de tu guhertin pêknehatin, berovajî wê rewşa aboriyê xerabtir bû.

Diyala Nîdal\Qamişlo

Sûrî berî kirîzê di aliyê Aborî de weletekî berhemdar bû, pêşketî bû, wê ji sedî 75 heta 85 xwarin, derman, cil û pêlavên xwe berhem dikir, di heman demê de berhemên xwe hinardeyî zêdeyî 60 welatî dikr.

Berhem betrola Sûriyê a rojane ji pêwîstiya bazara xwe zêdetir bû û rojane nêzikî 150 hezar bermil dihat hilbirandin. Herwiha di aliye pembû û xwedîkirina lawiran de jî di nava 50 welatên cîhanê de bû, hilberîna wê ya genim jî, pir salan jî gerekiya bazarên xwe yê navxweyî zêdetir dida. Ji aliyekî din ve jî lîreya Sûrî bi nîrx bû û yek dolar bi kêmî 50 lîreyan bû. Ji ber vê yekê em dikarin bibêjin aboriya Sûriyê û rewşa jiyana yê rojane ji berî kirîzê baş tir bû.

Têkçûna aborî li Sûriyê

Têkçûna Aborî li Sûriyê di sala 2011'an de bi destpêkirina xwepêşandanên gel û gurbûna şerê li Sûriyê dest pê kir. Bi sedema şer çalakiyên aborî rawestiyan, ziyar giheştin samanên dewletê yên stratejîk, koçberî zêde bû. Di heman demê de lawaziya mekanîzma bikaranîna binsaziyê, wek sektorên tendirustî û yên xizmetguzariyê, bûne sedema têkçûna proseya gera aborî û têkçûna bazara berhemanînê, li gel lawazbûna hêza kirînê ya beşek berfireh ji civakê. Ji wê zêdetir êrişên dewleta Tirk a dagrker li ser binasaziya Sûriyê û bi taybet Bakur û Rojhilatê Sûriyê hiştî ku kirîza Aborî li Sûriyê zêde bibe,

di encama êrişên dewleta Tirk de binasaziya Bakur û Rohjilatê Sûriyê zîyanên mezin dît.

Li gorî amarên Banka Cîhanî li Sûrî jî sed 90 welatî di bin xeta hejariyê de dijn

Li gorî amarên Banka Cîhanî jî sed 90 kes di bin xeta hejariyê de dijn, di heman demê de rêjeya enflasyonê di çîleya 2025'an de gihiştiye ji sed 6.4, rêjeya bêkariyê jî berdeوام e û ev yek bûye sedema hilweşîna hêza kirînê ji ber bilindbûna bihayên kelûpel û madeyên bingehîn. Herwiha ji ber dorpêçên aborî yên ku di salên ser de li ser Sûriyê hatine sepandin, rewş aloz tir bû û êşên gelê Sûriyê ù qat zêde bûn. Tevî hilweşîna rejîma Baas û hatîna hikumeta veguhêz a Sûriyê li ser deshildariya Sûriyê rewşa Sûriyê zêdetir aloz bû. Berevajî vê, trajediyên li welatekî ku feqîr bi kêmtirî dolarekî di rojê de dijn û bêkarî jî sedî 50î derbas dibe, zêde bûn.

Aboriya Sûriyê piştî hatina hikumeta veghêz

Hikumeta veguhêz a Sûriyê bi hevkarîya hêzên navdewletî hate li ser desthildariya Sûriyê, ji wê demê heta niha tu guhertin di Sûriyê de ne hatine çêkirin. Herwiha kirîza aborî jî hîn zêde tir bû, herwiha aboriya Sûriyê ber bi qonaxeke berfireh ji civakê. Ji wê zêdetir êrişên dewleta Tirk a dagrker li ser binasaziya Sûriyê û bi taybet Bakur û Rojhilatê Sûriyê hiştî ku kirîza Aborî li Sûriyê zêde bibe,

wekî Banka cîhanî pêşbînî dikin ku di sala 2025'an de geşedana aborî bigihêje ji sedî yek. Pirsgirêk ew e ku ev geşedan ne ji sektora pişesazî û kargehan an jî ji zeviyeên çandiniyê tê, belkî bi piranî pişt-a xwe bi wan welatiyên Sûriyê girêdaye ku li derveyî welêt in û tenê di nav 6 mehan de nêzikî milyarek dolar şandine hundirê Sûriyê.

Sozên hilberînê li Sûriyê, ji aliye welatên Kendava Erebf ve bûne manşetên nûçeyan, 14 milyar dolar di Tebaxa 2024'an de û 6 milyar dolarên din di meha tîrmeha heman îsal de. Ev hejmarên mezin in lê piraniya van sozan bi kompaniya û kesayetiyeñ nenaskirî ve girêdayî ne ku pêwendiya wan bi berpîrsên hikumeta veguhêz a Sûriyê re hene. Hîn jî çend aliyên erênî yên Sûriyeyê hene ku dikarin alîkariya vejîna wê bikin, wekî cihekî stratejîk, çavkaniyên xwezayî yêñ cihêreng û nifûseke xweragir. Ev xalên bihêz ketine bin siya rastiyên tal. Li gorî rapora meha sibata îsal a Neteweyên Yekbûyî, hejarî niha ji sedî 90 jî nifûsê girtiye, bêkarî jî jî sedî 30 e û beşeke mezin ji binasaziya welêt hîn jî wêran e.

Aboriya Sûriyeyê ya îro ne li ser hilberîna navxweyî ye

Aboriya Sûriyê ya îro ne li ser hilberîna navxweyî ye, belkî li ser wan pereyên ku ji derve tèn şandin û li ser bazirganiya nefermî berdeوام dike. Ev yek peykerekî lerzok ava dike ku her qutbûneke di van çavkaniyên derve de, dikare

bibe sedema aloziyê û pêleke nû ya ne aramiyê.

Vejna aboriya Sûriyê girêdayî siyaset û aramkirina nakokiyên navxweyî ye. Tundûtûjiyêñ mezhebî yêñ vê dawiyê, nemaze êrişên xwîndar ên li ser civakên Elewî û Durziyan, aramiya siyasî ya Sûriyê hejandine û baweriya hilberîneran a bi hikumeta veguhêz re lawaz kirî ye. Berovajî vê yekê, peymana dîrokî ya 8 ê'Adarê ya di navbera Fermandarê Hêzên Sûriya Demokratîk HSD'ê Mezlûm Ebdî û Serokê hikumeta veguhêz Ehmed El-Şera de, dikare bibe sedema çêbûna çarçoveyekê ji bo kontrola hevbeş a sînorên zevî gaz û petrolê.

‘Çareserkirina rewşa aborî bi aramiya siyasî pêkan e’

Hin çavkanî dibêjin ku çareserkirina rewşa aborî bi aramiya siyasî û pêkanîna reformên radîkal jî bo baştirkirina jîngeha karsazî û veberhênanê ve girêdayî ye, herwiha girîngiya dabînkirina piştgiriya navneteweyî jî bo ji nû ve avakirina binsaziyê ve girêdayî ye.

Ji gavên girîng ên pêvajoyê serbestkirina girtiyên siyasî ye

Dayikên girtiyên siyasî diyar kirin girtiyên wan bi şer û mercên zehmet re rû bi rû ne ku ew rastî îşkenceyek giran tèn û piraniya wan nexweş in û gotin, “Niha gerek gavên dewletê ji bo pêşdebirina pêvajoyê bèn avêtin, ji ber bi yek alî aştî nabe û em dixwazin çareseriyeke ji rewşa girtiyan re bê dîtin.”

Ronahî Sadûn

Li ser banga Rêber Apo di 27ê Sibatê de pêvajoya “Aştî û Civaka Demokratîk” li Bakurê Kurdistanê hat destpêkirin, hem jî gelek gavavêtinên cidî û giranbuha ji aliye Tevgera Azadiyê ve di çarçoveya pêşketina pêvajoyê de hatin avêtin. Tevî van gavan dewleta Tirk jî bilî avakirina Komîsyona Demokrasî, Xwişk- Biraî û Hevgirtina Millî û carek çûna komîsyonê li Îmralyê, tu gavên şênber ji bo pêşdebirina pêvajoyê neavêtiye. Ji ber yek ji girîngtîrîn gavên ku dihate xwestin dewlet biavêje, berdana girtiyên siyasî yêñ di girtîgehên dewletê de ne.

Her diçe şert û mercên girtiyên siyasî girantir dibe

Li Bakurê Kurdistanê bi hezaran girtiyên siyasî ku bê sûc in, ji aliye dewleta Tirk ve hatine girtin û cezayên giran li ser wan hatiye birin, bi salan jî ev yek dewam dike. Herwiha di van girtîgehan de îşkenceyêke giran li ser girtiyan tê meşandin û mafê girtiyan nayê parastin, hem jî mudaxoleyên mafên girtîyan di vê derbarê de nayê kirin. Li girtîgehên Tirkîyê û Bakurê Kurdistanê zext û binpêkirinên mafan berdeوام dikin û her ku diçe zêdetir dibin.

Ji ber şert û mercên girtîgehan, gelek girtî bi nexweşiyên giran re rû bi rû mane û pêwîstiya wan bi berdanê heye. Girtiyên nexweş di girtîgehên dewletê de, ji mafên xwe yêñ tenduristiyeş bêpar dimînin. Ji ber ku di girtîgehan de tedawiyeke baş nayê kirin, gelek girtiyên nexweş jiyana xwe ji dest

Henife Aqpolat

dan û gelek ên nexweş jî tevî rewşa wan giran e nayên berdan. Bi destpêkirina pêvajoyê re her kes li bendê bû ku g girtiyên siyasî werin berdan. Ji bo ku pêvajo biçe serî jî, divê dewleta Tirk gavan biavêje û hemû girtî werin berdan. Êdî dewlet biavêje, berdana girtiyên siyasî yêñ di girtîgehên dewletê de ne.

Her diçe şert û mercên girtiyên siyasî girantir dibe

Henife Aqpolat diyar kir ku ev 32 sal in kurê wê girtiye û wiha got: “Kurê min Memed Aqpolat dema ku hate girtin temenê wî 15 salf bû, ji bo wê 8 salan daggeha wî dewam kir heyanî ku temenê wî têgihştî bû. Piştî vê cezayê lidarvekirin lê hat birin, lê ji ber cezayê lidarvekirin li Tirkîyê tunebû, cezayê heta hetayê lê birin û ev 32 salin kurê min di girtîgehê de ye. Roj bi roj di girtîgehan de zilm û zor li ser girtiyên siyasî zêde dibe.

Em dixwazin çareseriyêke ji rewşa wan re bê dîtin. Ma gelo ye ku di zindanan de ne temaman sûc kiriyê, kesekî jî sûc nekiriyê, hemû bê sûc di hundir de ne. Ge-

Effe Qartal

lek girtî niha nexweşin û pêwîst e wirin berdan, kurê min bi xwe jî nexweşe û hemû girtiyên siyasî nexweş in, ne tenê kurê min. Ez diçim wan dibînim ji ber ez bi zor û zextkî diçim herin. Ev saleke ev neçûme min kurê xwe nedîtiye, ji ber hem madî hem mainewî em nikarin herin.”

‘Bi yek alî aştî nabe’

Henife Aqpolat da zanîn ku dema pêvajo pêş de neçe aştî tune ye û wiha domand: “Niha gerek gavên dewletê ji bo pêşdebirina pêvajoyê bèn avêtin, da ku em emîn bibin, ji ber bi yek alf aştî nabe. Herwiha divê deriyê zindanan ji bo hemû girtiyên siyasî vebe. Temenê girtiyan di zindanan de çû. Malbat hene nikarin bi 10 salan herin zarokên xwe bibînin, ji ber zilm û zor li ser zarokên me ye, dema em diçin em wê zorê dibînin, em nikarin tehemûl bikin. Lê zarokên me bi salan di bin destê wan de vê îşkenceyê dibînin. Ji bo wê em dixwazin pêvajo pêş de here û aştî pêk were.”

‘Dayik zarokên xwe nayîne dinyayê ji mirinê re’

Henife Aqpolat axaftina xwe wiha qedanad: “Tu dayik zarokên xwe

nayîne dinyayê ji mirinê re, ji ber hemû dayik ji bo zarokên xwe dijn. Herwiha dayik tim dibêjin em aştîyê dixwaz in. Lewra pêwîst e dewlet destên xwe li masê nexin dîsa û vê pêvajoyê xira nekin, lê bela temam bibe û here serî, ji ber ev jî her kesî re gereke. Rêber Apo got bela aştî pêk bê, ne got tenê ji bo Kurdan be, lê got ji bo her kesî aştî, ji bo wê divê li gorî vê yekê aştî pêk bê. Em aştîyê ji şexsê xwe re tenê navxwazin, em ji hemû mirovên bindest re dixwazin. Zarokên me di girtîgehan de bindestê dewletê e, em jî li derve bindestê wan ne ku em jî vê ezyetê li derve bi wan re dikşînin.”

‘Dewletê zarokên me di zindanan de perişan kirine’

Effe Qartal anî ziman ku ew qanûnên ku li ser zarokên wan ên girtî tê meşandin qebûl nakin û wiha bilêv kir: “Ez dayika girtikî jî ber bi yek alf aştî nabe. Herwiha divê deriyê zindanan ji bo hemû girtiyên siyasî vebe. Temenê girtiyan di zindanan de çû. Malbat hene nikarin bi 10 salan herin zarokên xwe bibînin, ji ber zilm û zor li ser zarokên me ye, dema em diçin em wê zorê dibînin, em nikarin tehemûl bikin. Lê zarokên me bi salan di bin destê wan de vê îşkenceyê dibînin. Ji bo wê em dixwazin pêvajo pêş de here û aştî pêk were.”

Effe Qartal di dewamkirina axaftina xwe de tekezî li ser çareseriyê kir û wiha pê de çû: “Divê çareserî ji her kesî re bê dayîn ji gerlâyên xwe feshîr kirin, çeka xwe şewitan-din, ji sînor derketin û ji girtiyan re, divê ji rewşa wan re çareserî bê dayin. Êdî qanûn demokratîk bèn nîvisandin û guhertin werin kirin.”

‘Serokê min serokê heqîqet û aştîyê ye’

Effe Qartal axaftina xwe wiha bidawî kir: “Em dixwazin dayikên aştîyê ji her derê herin ba serokê xwe, ew gotina devê serokê xwe bibêjin. Ji ber em li pey peyv û doza serok, şervan û şehidên xwe ne. Çawa şervanên azadiyê ji bo rûmeta xwe çek xwe rakirin, dîsa ji bo rûmeta xwe çek danin. Ez li dû aştîya serokê xwe me, serokê min serokê heqîqet û aştîyê ye.”

Ji Pênûsa Jin

Li Şamê şoreş an dîktatorî heye?

Erdogan Altan

Pêvajoya ku di 27ê Mijdara 2024'an de li Sûriyeyê dest pê kir û bi hilweşîna bênavber a rejîma Esed gihişt lûtkeyê, ji cihana derve re wekî “şoreşek” hate pêşkêş kirin. Lêbelê, tiştê ku bi rastî qewimî tenê guhertina dîktatoriyek bi dîktatoriyek dîn bû. Zilma neteweperest û monarşîst a Esed bi şîdet a dîktatoriya selefîst a cîhadîst a El Colanî berdeوام dike. Veguheştina jî dîktatoriyek bêrh bi dîktatoriyek birh ne azadiya gelê, berovajê wê şeweyek nû ya koletiyê ye.

Komên HTŞ ya li ser bingeha El Qaideyê di sala xwe ya yekem a desthilatdariyê de bi êrişên sistematîk, leşkerkirina bi zorê, darvekirin û paqijkirinên etno-olî xwe nişan da. Ev rastiya xwinoxwar ku li pişt retorîka “şoreşa gel” veşartî ye, ji yana bi hezaran sivîlan winda kiriyê.

Rola Tirkîyeyê li ser erdê bi êrişên li ser herêmen Kurdan jî hêla komên çete yên ku ji hêla MIT'ê ve tîne rêvebirin, hîn bêtir eşkere bû. Ev êriş ku ji Til Rifatê heta Menebicê, jî Bendava Tişrinê heta Qercozakê dirêj bûn, Kurdan ber bi krîzêke nû yên koçberiyê ve ajotin. Piştî berxwe-dana bênavber a li Tişrinê, şaneyên veşartî yên DAİŞ'ê di bin navê “Artêşa Eşîran” de hatin aktîfkirin. Armanca vê taktîkê ew bû ku ne tenê li eniyên pêş, lê di heman demê de li herêmen hundir jî ewlehiyê tek bibe û dabêsbûna mezhebî di navbera nifûsa Erebf û Kurd de gur bike. Operasyonên ku ji hêla HTŞ ve li Lazkiyê û Cebloyê hatin destpêkirin, zû veguherin komkujiyên Elewîyan. Malbat bi girseyî jî malên xwe hatin derxistin, jin û zarok hatin kuştin. Rastiya ku komkujî bi vîdyoyê hatin tomar kirin û li ser medyaya civakî hatin weşandin nişan dide ku ew hovîtî ne tenê kiriyarek tundûtûjiyê bû, lê di heman demê de amîrekê propagandayê bû. GeLê Durzî bi çaresînek wisa re rû bi rû ma. Êrişên li ser herêmen Swîda û Jaremana di kuştinên bê dadî de ku ji hêla Rêxîstîna Eftîyê ya Navneteweyî ve hatine ragihandin de hatine belgekirin. Li gorî hejmarên nefermî, zêdetirî 2 hezar Durzî hatin kuştin û li sedan hatin revandin. Ev wêne nişan dide ka çawa têkoşîna kêmneteweyan jî bo diyarkirina xwe bi awayekî sistematîk hatiye tepeserkirin.

Di demekê de ku HTŞ rêberên xwinoxwar li welêt di meqamên herî bilind ên dewletê de bicih kirin, bi pragmatîkî li derveyî welêt li pey nêzikbûna bi Rojava û Kendavê re bû. Piştî hilweşîna Esed, Dewletên Yekbûyî bi Colanî re têkîli danî, hevî da ku “wî jî terorîzmê dûr bixe”. Rakirina HTŞ jî listeya rêxîstîna terorîstî jî hêla rêveberiya Trump ve û mazûvaniya Colanî li Qesra Spî nişan da ku çawa berjewendî ji îdeolojiyan girîngtir in.

Di dawiyê de, veguherîna jî komkujiyên ji yekdest ên Esedê bêrh ber bi guhertina cîhadîst a Colanî ye biriha ve gelê Sûriyeyê mehkûmî cebelek nû ya zilmê kir. Tawanên HTŞ bûn sedema windakirina zêdetirî deh hezaran jiyanan. Di heman demê de, dewleta dagirker a Tirkîyeyê bi rîya çeteyên çarşê Artêşa Azad axa xwe ya dagirker berfireh kir.

Lê tevî vê wêneyê tari jî, berxwedana Rêveberîya Xweser a Demokratîk a Rojava û gelên Durzî û Elewî hêviye ji bo şikandina vê zincîra komkujîyan zindî dihêle. Dibe ku tiştê ku em herî zêde hewce ne gotinên wêrek be jî bo şikandina vê bêdengiyê. Ji ber ku gotîna pîrsgirêkan gava yekem a ber bi çareseriyê ve ye.

Pîr Rustem: Nenavendî pêkan e, lê dem jê re divê

Şîrovekarê siyasî Pîr Rustem da zanîn ku sîstema nenavendî pêkan e li Sûriyê çêbibe, eger Şam qebûl neke, wê civaka navdewletî qebûl bike û got, “Di Rohhilata Navîn a nû de wê gelê Kurd bibin xwedî roleke sereke.”

Hemza Sêvo/ Qamişlo

Geşedanên ku beriya salekê û şûn de li herêma Rohhilata Navîn çêbûne, gelek guhertînan cewherî bi xwe re anîn. Ev geşedan xwedî rol bûn di warê rewşa siyasî ya dema dawî, derbarê heman mijarê de nivîskar û şîrovekarê siyasî Pîr Rustem bersiva rojnameya me da û hevpeyvîn wiha bû:

Hûn rewşa siyasî ya herêma Rohhilata Navîn û Sûriyê ya dawîn çawa dinirxînin?

Eger bi berfirehî li ser rewşa siyasî ya herêmê were rawestandin, em ê bibînin ku ev mijar bi giştî girêdayî ye bi Amrîka, Israîl û Ewropa ve jî bo pêkanîna nexşerêya Rohhilata Navîn, êdî her tişt di vê xetê re derbas dibe. Herwiha pirsgirêka mezin li pêşiya pêkanîna vê projeyê Îran û destên wê yên di herêmê de bû, Hizbulah li Lubnan, rêjîma Esed li Sûriyê bû, Hemas li Fîleştîn û komên Heşd Elşeiî bi Îraqê ne. Bazkên Îranê êdî hin bi hin di herêmê de tên birin. Di roja îro de Israîl naxwaze çêkan di destê Hemasê de bibîne, li hêla din jî hikumeta Lubnan Huzbullahê neçarî çêkdanîhê bike. Li Îraqê jî pîlan amade ye Heşd Êşeiîbî nemîne, tenê leşkerên Îraqê bimînin. Ev hemû gavên projeya ji bo guherîna Herêma Rohhilata Navîn in. Ev hemû gav bandor li Sûriyê kir, li qada Sûriyê guhertinên mezin çêbûn. Li Sûriyê rêjîma Baas têkçû û rêjîmêke din hat, ew hikumet bi erêkirina Israîlê hat guhertin, hatîna HTŞ’ê eger ne bi erêkirina Amerîka û Israîlê ba, ew ê li Idlibê

negihaştiba Şamê. Bêguman ev guhertinên ku çêbûn bandor li Bakur û Rohhilatê Sûriyê kir. Di demên bûrî de Tirkîyê gef û êrişên rasterast li dijî Rêveberîya Xweser û QSD’ê didan meşandin, êdî dewleta Tirk nema dikare vê yekê pêkbîne. Ji ber ku di dema heyî de li Tirkîyê pêvajoya Aştî û Civaka Demokratî jî hêla Rêber Abdullah Ocalan ve tê meşandin. Tirkîyê jî di vê pêvajoyê de ye, dewleta Tirk ne ji bo gelê Kurd vê yekê dide meşandin, lê belê ji bo parçebûn çênebe. Tirkîyê dizane ku eger guhertinekê çênek di hundirê xwe de, gavan ber bi gelê Kurd re neavêje wê vê carê dora Tirkîyê were, herwiha wê hinek din dewleta Tirk biguherînin. Lewma di nav van guhertinên ku li qadên Rohhilata navîn de çêbûn Kurd dibin aliyê çarem li nik Ereb, Firs û Tirkan, di heman demê de gelê Kurd îstikvaneke sereke û xwedî biryara siyasî di vê herêmê de.

Di dema heyî de rewşa têkiliyan di navbera Rêveberîya Xweser û hikumeta veguhêz a Sûriyê çawa tê dtînin?

Weke tê zanîn hikumeta Veguhêz peymana 10’ê Adarê di bin zexta Amerîkayê bi Rêveberîya Xweser re îmze kir. Peymaneke navdewletî bû, yê ku vê lihevkrinîe nagihîne serî dewleta Tirk e, dema ku hevdîtin û peymanek di navbera her du aliyan de çêdibe, yekrast Enqerayê destwerdanê dîke û pirsgirêkan derdixe. Dewleta Tirk naxwaze lihevkirineke biencam di navbera Rêveberîya Xweser û Şamê de

çêbibe. Eger herdu alî bi hev re ne alîkar bin û peyman negihêje serî wê şerekî navxweyî di Sûriyê de rûbide. Hikumeta veguhêz neçar e ku lihevkirinekê bi Rêveberîya Xweser û QSD’ê ava bike, eger ev yek çênebe wê welat ber bi tevlihevî û parçebûnê ve here, hêzên navndewletî û hikumeta veguhêz jî vê rastiyê baş dizanin. Di hevpeymanan de rola Amerîka û Israîlê heye, lê dewleta Tirk her tim weke astengiyekê li pêşiya wan disekine, da ku ji bo mijara xwe ji bo hundirê Tirkîyê zextê li QSD’ê bike. Piştî sala nû ew ê gavên mezin bên avêtin, fermandarê Giştî yê QSD’ê Mezlûm Ebdî jî li ser avêtîna gavên erênî yê peyman 10’ê Adarê axivî. Em li bende ne ku gavên ji bo çareserkirinê werin avêtin, ev gav jî ji bo çareserkirina pirsgirêka gelên Sûriyê be, ji ber wê li hevkirina Rêveberîya Xweser û Şamê, riya çareserîya tevahîya Sûriyê be.

Li Sûriyê her aliyekî erdîngarî ber bi sistemekê ve diçe, gelo hûn wê yek çawa digirin dest û çareserîya pirsgirêka Sûriyê çi ye?

Li seranserî Sûriyê gelek herêm hene, ji bilî herêma Rêveberîya Xweser êdî her herêmek xwe bi rê ve dibe. Di serî de li Bakur û Rohhilatê Sûriyê sîstema Rêveberîya Xweser heye û gelên wê rêveberîya herêmê dike. Li Başûrê Sûriyê pêkhateya Durzî sîsetmeke xwe ya xweserî di hebûna leşkerên xwe dike, herwiha Israîl jî piştevaniya wê dike bi vî rengî HTŞ’ê nikare nêzî wê herêmê

bibe. Tenê li Beravê pêkhateya Elewî bû qurbanî kiriyarên HTŞ’ê ji ber du sedeman, sedemek jê hişmendiya HTŞ’ê ya ku digot Elewî girêdayî rêjîma Baas bû û sedema din jî ew bêparastin û bêpiştî ye QSD’ê Mezlûm Ebdî jî li ser avêtîna gavên erênî yê peyman 10’ê Adarê axivî. Em li bende ne ku gavên ji bo çareserkirinê werin avêtin, ev gav jî ji bo çareserkirina pirsgirêka gelên Sûriyê be, ji ber wê li hevkirina Rêveberîya Xweser û Şamê, riya çareserîya tevahîya Sûriyê be.

Li seranserî Sûriyê gelek herêm hene, ji bilî herêma Rêveberîya Xweser êdî her herêmek xwe bi rê ve dibe. Di serî de li Bakur û Rohhilatê Sûriyê sîstema Rêveberîya Xweser heye û gelên wê rêveberîya herêmê dike. Li Başûrê Sûriyê pêkhateya Durzî sîsetmeke xwe ya xweserî di hebûna leşkerên xwe dike, herwiha Israîl jî piştevaniya wê dike bi vî rengî HTŞ’ê nikare nêzî wê herêmê

Di roja 8’ê kanûna 2024’ an de rêjîma Baas hilweşîya û serokê berê Beşar El Esed tevî malbat û serbazên xwe reviyau. Di wê rojê de gelê Sûriyê bi hemû pêkhateyên xwe keliyên herî xweş jiyau kir. Hemû beşên civakê, şahî û govenda rizgariyê gerandin. Wiha texmîn dikirin zulim û zordariya zêdeyî 53 salan bi dawî bûye, êdî wê rojêkê nû li pêşiya gelê Sûriyê be. Bi miliyonan welatiyên koçberkirî dikarin vegerin. Dayikên windiyayan dê zarokên xwe bibinin.

Lê tişta li ser erdê dihate jiyankirin, ji texmîn û hêviyan cûdatir bû. Leşkerên rêjîma berê yên bi komî xwe radeştî HTŞ’ê dikrin û rola herî mezin a dawikirina rêjîma Baas a wan bû, rastî êşkence û nîzîkatiyek li dûrî pîvan û qanûnên navdewletî dihatin. Aşta bînpêkirin û kirinên HTŞ’ê gihiştî sûcê şer. Di encamê de bi sedan ciwanên Sûriyê yên rêjîma Baas bi darê zorê ew biribûn leşkeriyê, hatin kuştin û êşkence kirin. Lê car de ji her kesî xwe îqnaî dikir, dê guhertin pêk were, digotin hin nêzikatî encama kindariya salan a rêjîma berê ye. Lê desthilata nû ya HTŞ’ê bi xwe serok erkar kir. Wezaret ava kir û her tişt li gorî xwe xêz kir. Ev ji kongreyaya navê “Serkeftinê” lê kirin, bigrê û heta daraza destûrî, heta hilbijartinên Meclisa Gel a Sûriyê di hema qadan de yekdesîdarî meşandin û diruşmeya “Ê girtiye dê biryar bide” meşandin. Tenê çeteyên girêdayî dewleta Tirk û komên destê wan di sûcên li dijî mirovahiyê hene anin gel xwe û ew di hikûmeta nû de bi cih kirin. Hikûmeta li Idlibê li gorî xwe ava kiribûn, anin Şamê û danin ser desthilatê. Tevgera wan derbeya li dijî keda gelê Sûriyê û tekoşîna wan a 14 salan ji bo guhertinê bû. Di bin navê hikûmeta veguhêz dest bi gavavêtinê kirin. Lê di piratîka xwe de kopîya rêjîma berê ava kirin. heman tevger û heman zihniyet. Di bin navê tekoşîna li dijî bermahiyeên rêjîma berê li Perava Sûriyê komkuji pêk anin. Bi hezaran welatiyên sivîl kuştin. Bi xwe jî bi kamirê û dimen sûcên xwe belge dikirin. Kêm be ji beşek ji sûcên wan li dijî civaka Elewî aşkere bû.

Paşê li gundewarê Şamê li dijî durziyan êriş pêk anin. Li vir jî sûcên li dijî mirovahiyê pêk anin. Di vir de sinordar neman, di meha Tirmehê de li dijî Siwêda yê ji komkuji pêk anin û bûyera Perava Sûriyeyê dubare kirin. Piştî wê bi îdaya bûyereke kuştinê li dijî Elewiyên Homis bînpêkirin û telan kirin. Dawiyê dadgeha wan bi xwe aşkere kir tu têkiliya Elewiyan bi bûyerê tune bû. Lê zêde bike rojane sûcên kuştin, revandin û bînpêkirin li seranserî herêmên di bin desthiladariya wan de pêk tên. Carde ji me got qey dem dê guhertinê pêk bîne.

Lê di şahiyên salvegera hilweşîna Baas de kindariya xwe li dijî kurdan û tevahî gelê Bakur û Rohhilatê Sûriyê aşkere kirin. Ji tevger, durîşme û gavên wan diyar dibe. Ew kopiyek din a rêjîma berê ne. Ji lewma pêwiştiya gelê Sûriyê serhildana 15’ê Adara 2011’an bidomîne.

‘Ji roja min Rêber Apo dît û heta îro li ser wî hestî xebatê dikim’

Hevseroka Ofîsa Rêxistinî ya Tevgera Civaka Demokratîk TEV-DEM Şaha Xelil diyar kir ku heta azadiya fîzîkî ya Rêber Apo misoger nebe, em nikarin bêjin jin azad in û got, “Di sala 1994’an de dema ku min Rêber Apo dît, hestekî pir xweş û cûda bû, heya roja îro, li ser wî hestî kar û xebatê xwe didomînim, ew hevdîtin ji min re bû hêzekî mezin.”

Viyan Egîd/Qamişlo

Berîya ku şoreş li Rojavayê Kurdistanê pêk were, welatparêzên Kurd bi dilxwaziyeke mezin kar û xebat li ser axa xwe bi awayekî veşarî didan meşandin. Gelê Kurd jî ber ku hewl dida çand, ziman û nasnameya xwe biparêze rastî gelek kiryarên rêjîma Baas dihat. Lê tevî wê jî xebatên xwe didomandin û ji bo nasnameya xwe têdikoşîyan. Yek ji jinên Kurd ku bi kar û têkoşîna xwe bû dildara vê rêyê, Şaha Xelîl e. Hevseroka Ofîsa Rêxistinî ya Tevgera Civaka Demokratîk TEV-DEM Şaha Xelîl di derbarê xebatên xwe yê di nava tevgera Azadiyê de û hevdîtina wê bi Rêber Apo re ji Rojnameya me re axivîn.

‘Di sala 1986’an de bi awayekî fermî tevî karê cebhewî bûm’

Şaha Xelîl di destpêka axaftina xwe de behsa xebatên xweyên destpêkê kir û wiha got: “Di salên 80’î de gelê Kurd li Rojava zêde partî nasnedikirin, tenê bi nave Apoçî dihatin naskirin, ez ji ciwantiya xwe ve partiya ku bi navê Apoçî dihat nasîn, min nasdikir. Min hez kir ku di nava kar û xebatên vê partiye de cih bigrim. Min pir dixwest ku xwe di nava fikir û fesefeya Rêber Apo de kurv bikim, di heman demê de meraqêkî min hebû ku naskirina ji partyê re zêde çêbibe û ez nasbikim ev partî ji bo çi hatiye damezrandin û bi çi armancî tevdigere. Di sala 1986’an de bi awayekî fermî ez tevî karê cebhewî bûm. Dema min fam kir ku Partiya Karkerên Kurdistanê tevdigere û şer dike, da ku Kurd bi jiyanekî serbixwe û azad bijîjn, ev yek ji bo min bû cihê kêfxweşî û şenaziye. Bi heycanekî pir mezin min dest bi kar û xebatê kir. Dema ku mirov bi armanc û hezkirin kar bike helbet wê serkeftinê jî mesoger bike.”

‘Ji roja ku min Rêber Apo dît û heya roja îro, li ser wî hestî kar û xebat dikim’

Şaha Xelîl di dewamiya axaftina xwe de diyar kir ku wê li ser fikir û felsefeya Rêber Apo têkoşin kir û wiha pê de cû: “Di nava dîroka Tevgera Azadiyê de, em xwe kesên şensîf dibînin. Di sala 1994’an de hin heval hatin cem me gotin ku kesên cebhawî pêwîst e biçin cem Rêber Apo û wî bibînin, helbet ew hevdîtin jî ji bo kar bû, ne hevdîtineke wiha normal bû. Li ser vê bîngehê dema me mizgîniya ku em ê Rêber Apo re hevdîtinê pêk bînin, moral û heycanekî pir

mezin li me girt. Dema ku me berê xwe da Şamê da ku em Rêber Apo bibînin, di rastiyê de hestekî pir cûda di kesayeta me da hat afrandin, heycanêke mezin li me girt, me bawer nedikir ku çawa ew rê biqede û em bighîjin cem Rêber Apo. Di rê de me hezar pirs ji xwe dikirin, mîna ku Rêber Apo çawa ye, emê çawa wî pêşwazî bikin, Rêber Apo wê çi ji me re bêje?. Ev pirs di serê me de diçûn û di-demê de eşqa me jê re zêde bû. Herî zêde min meraqa mijara jinan dikir. Me qet nedît û nebihîst ku kesî behsa azadî û koletîya jinan kiribe, tenê Rêber Apo li ser vê mijar diaxivî. Ji lewre min dixwest ez vê mijarê ji Rêber Apo guhdar bikim û nîrxandinên wî fam bikim. Me li dahurandinên wî guhdar dikir û me pirtûkî jî dixwendin lê dema mirov bi çavên xwe bibîne gelek cûda ye. Di rastiyê de dihat dîtin ku Rêber Apo xwedî hêzekî îlahî bû, ji berk u berîya 40 salî ti jin nikaîrbû li pêşîya kevneşopiya civak û zehniyata wan derkeve. Lê bi hatin û derketina Rêber Apo, rê û jiyana jinan ronî kir, êdî jin hêzekî mezin ji fikir û felsefeya Rêber Apo girt ku li hemberî zehniyate bavsalarî û kevneşopiyên civakê tekoşin û şer bike. Ew hêz û enrejîya Rêber Apo ne ji rêzê bû, ji ber vê yekê me ev enerjî û hêza wê bi îlahî bi nav kir.”

‘Sala 1999’an sala reş e’

Şaha diyar kir ku sala dîlgirtina Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocala sala reş bû û wiha pêde çû: “Di sala 1999’an de sala Rêber Apo hat dîlgirtin ji me re mîna sala Reş bû. Em ketin greva birçîbûnê, 11 rojan em di girava birçîbûnê de man. Me digot em ji greva birçîbûnê dernakevin heta ku agahiyeke ji Rêber Apo dîte, wê demê Rêber Apo agahî da ku her kes ji greva birçîbûnê derkeve û her kes kar û xebatên xwe bide meşandin û têkoşinê bikin. Dema ku agahî ji Rêber Apo hat, greva birçîbûnê hat sekinandin. Me karê xwe berdewam kir di karê cebhewî de. Me komên xwendinê çêdikirin.

Bîra Civakê

Têkiliya çand û filiklorê

Ehmed Hesen

Folklor weke têgîn ji du peyvan pêk tê ku “folk” tê wateya “gel” “lore” jî tê wateya “zanînê” yanî di wateya xwe ya ferhengî de folklor zanîna gel e. Zanîna gel li ser bîngeheke salane pêş ketiye. Zanîna gel ango folklor bi çavdêrî, tecrube û zanînê gel derketiye holê û ji nişkêî bo nişkêkî din hatiye veguheştin. Filiklor li ser bîngeha tore, kevneşopî û adetên civakî yê kev-nar himê xwe ava dîke û gurçûpêç dîke, di heman çarçoveyê de ew zanîna gel e, li ser çirok, meselok, stran, lişk, efsane, serpêhatî, destan, henek, şîn, gotinên pêşîyan û hwd. dixebite. Peyva folklorê cara yekem di sala 1846’an de ji aliye William Thomasî (1803-1885) ve di kovara Athenaeumê de hatiye bikaranîn. Wî wek “folk-lore” bi kar anîye. Piştî Elmaniyan peyva folklorê ango voklore bi kar anîne. Bi vî awayî ew peyv li cîhanê belav bûye û hatiye ketiye nav zimanê Kurdî jî. Di heman çarçoveyê de têkiliyêke xurt di navbera filiklor û çandê de heye, folklor bi hemû qadên ku bi çandê ve girêdayî ne têkilî daniye. Lewra em folklorê hinekî nêzî etnografayê dibînin. Helbet qada folklorê ne ewqasî teng e, folklor di qadek berfireh de bi gelek zanîstên din ve têkildar e. Hem folklor ji van qadan sîd werdigire hem ew zanîstên din jî hin hêlan ve ji folklorê sîd werdigirin ku bi vî rengî têkiliyek di navbera wan de çêbûye. Di civakên Rohhilata Navîn de nexasim her tim folklor bûye beşeke sereke ya pêxîstîna çandê û pêre dewam kiriye, taybet gelê Kurd çendin rastî êriş û sepandinê hêzên dagirker hatibe jî, lê di nava xwe de her tim çî bi awayekî devokî be, çi ji kêmniyavî jî hebin hebûna folklorê domandiyê, taybet di sed-sala 20’an de bi pêkşetîna xebatên kovar û rojnameyan ve filiklora Kurdî bûye xwedî taybetiyeke sereke. Di heman çarçoveyê de çand, di warê aborî, siyasî, hunerî, huqûqî, zaniyarî û hwd. de hemû afirandinên civakî yên dirokî ne, ew berhema bi hezaran salan a civakan e, her çend em têgîna çandê tenê bi qada çandiniyê ve girê bidin jî, di encamê de nasnameya mirov a civakî, gerdûnî û netewî jî di nava xwe de dihevine, gelekî ku xwe nespêre taybetiyeên çandî yên civaka xwe, hebûna xwe ya îdolojî, nasnameyî û heta biyolojî jî ji dest daye, ji ber rastiya çandî hebûna civakê hem a biyolojî, hem ji ya dirokî pênasê dike û dike xwedî hebûneke bi bandor. Di cîhanê de gelek gel û etnik jî ber ku nikarinê qabiliyeta xwe ya çandî biparêzin, bi têkçûn û asimlasyona çandî re rû be rû mane. Çermsoreki emerikî li ser asimlasyonê gotiye: “Ji bo ku em karibin li vê dinyayê bijin divê em zimanê mirovê spi fêr bibin. Lê belê ji bo ku em ji rüyê dinyayê wenda nebin, divê em zimanê xwe fêr bibin.” Ev gotin rastiya paraştina çandî û aştî girîngiya wê ya dirokî raban dike.